

**OG‘ZAKI AN‘ANADAGI BAXSHI QO‘SHIQLARI VA ZAMONAVIY
MUSIQA JANRLARI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK**

Aliasqarova Sarbinaz Raxman qizi
Yunus Rajabiy nomidagi o‘zbek milliy
musiqqa san’ati intituti “Doston
ijrochiligi” kafedrası 3-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Yunus Rajabiy nomidagi
O‘zMMSI Ilmiy bo‘lim boshlig‘i,
dotsent (PhD) **Asatilla Sunnatillayev**

Annotatsiya: Maqolada o‘zbek og‘zaki an‘analarida shakllangan baxshi qo‘shiqlari va ularning zamonaviy musiqa janrlari — estrada, pop va milliy estrada — bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi. Folklor musiqasining zamonaviy musiqiy janrlarga o‘tish jarayonlari, melodik, ritmik va semantik xususiyatlarning uyg‘unligi, shuningdek, milliy musiqiy merosning yangi janrlarda davom ettirilishi o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: baxshi qo‘shiqlari, og‘zaki an‘ana, zamonaviy musiqa, estrada, pop, milliy estrada, folklor, musiqiy transformatsiya, improvizatsiya, musiqiy janrlar.

O‘zbek baxshichilik san’ati xalq og‘zaki ijodining eng qadimiy shakllaridan biri bo‘lib, doston va xalq qo‘shiqlari orqali tarixiy voqealarni, insoniy hissiyotlarni va ijtimoiy qadriyatlarni yetkazadi. Baxshi qo‘shiqlari asosan epik, dramatik, lirizmga boy va improvizatsion xususiyatlarga ega bo‘lib, og‘zaki ijro orqali avloddan-avlodga uzatilgan[1]. Shu bilan birga, zamonaviy musiqa janrlari — estrada, pop va milliy estrada — o‘zida xalq musiqasi elementlarini saqlab qolgan holda yangicha musiqiy ifodaga ega bo‘lishga intiladi.

Folklor musiqasi va zamonaviy janrlar o‘rtasidagi bog‘liqlik bir necha asosiy yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, melodik bog‘liqlik. Baxshi qo‘shiqlaridagi oddiy va tushunarli melodiylar, ko‘pincha pentatonik va modulyatsiyalangan tizimga asoslangan bo‘lib, ular zamonaviy musiqada pop va milliy estrada kuylari melodiyasiga mos keladi[2]. Masalan, Qashqadaryo va Surxondaryo baxshilarining epik qo‘shiqlari melodik chiziqlarining ritmik o‘zgarishlari hozirgi estrada va milliy estrada kuylari ornamentik elementlari bilan uyg‘unlashadi. Shu tariqa, folklor melodiylasi zamonaviy musiqada yangi ritmik va harmonik qatlamlar bilan boyitiladi.

Ikkinchidan, ritmik bog‘liqlik. Baxshi kuylari odatda doira, dutor va gijjakning ritmik akslari bilan boyitilgan bo‘lib, sahna dramatzimini oshiradi. Zamonaviy estrada va pop musiqasida esa elektron ritmik platformalar orqali shu ritmik struktura qayta ishlanadi va yangicha musiqiy formatda namoyon bo‘ladi[3]. Shu bilan birga, milliy

estrada janrida ritm va urg'ular asosan xalq cholg'ulari orqali saqlanadi, bu esa doston va xalq qo'shiqlarining ritmik boyligini yangi auditoriyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, semantik va emotsional bog'liqlik. Baxshi qo'shiqlarida mavzular tarixiy voqealar, qahramonlik, sevgi, sadoqat kabi ijtimoiy va insoniy qadriyatlarni aks ettiradi. Zamonaviy musiqa janrlarida ham shu mavzular qayta ishlanib, tinglovchiga yanada sodda, ammo tushunarli shaklda yetkaziladi[4]. Pop va estrada kuylari, ayniqsa milliy estrada, xalq qo'shiqlarining semantik mazmunini saqlab, unga zamonaviy armonik va ritmik qatlamlar qo'shadi. Shu bilan birga, bu jarayon baxshi ijrochiligi va zamonaviy musiqa o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlaydi.

To'rtinchidan, improvizatsion bog'liqlik. Baxshi qo'shiqlarining eng muhim xususiyati ularning improvizatsion tabiatidir. Baxshi doston yoki qo'shiqni tinglovchi kayfiyatiga moslab kuylaydi, melodik va ritmik o'zgarishlarni kiritadi[5]. Zamonaviy musiqada, ayniqsa milliy estrada janrida improvizatsiya elementlari saqlanib qolgan, bu esa folklor va estrada musiqasini birlashtiruvchi asosiy omil hisoblanadi. Shu yo'l bilan xalq musiqasi yangi ijodiy shaklga ega bo'ladi.

Shuningdek, hududiy xususiyatlar zamonaviy musiqaga ham ta'sir qiladi. Masalan, Qashqadaryo va Surxondaryo baxshilarining dramatik va epik uslublari milliy estrada va pop kuylari orqali sahnada dramatik effekt yaratishda qo'llaniladi. Xorazm lirizmga boy baxshi qo'shiqlari esa zamonaviy estrada kuylari melodik ifodalarida aks etadi. Qoraqalpog'iston maktabi esa epik dramatism va improvizatsion boylikni estrada va milliy estrada janrlariga moslashtiradi[6]. Shu bilan birga, zamonaviy musiqiy asarlar xalq musiqasi ornamentlari, ritmik akslar va melodik naqshlardan foydalanadi, bu esa folklor musiqasini yangi musiqiy formatda jonlantiradi.

Shunday qilib, og'zaki an'anadagi baxshi qo'shiqlari va zamonaviy musiqa janrlari o'rtasidagi bog'liqlik bir necha qatlamda namoyon bo'ladi: melodik, ritmik, semantik va improvizatsion. Folklor musiqasi zamonaviy estrada, pop va milliy estrada janrlariga o'tish jarayonida o'zining ohang, ritm va semantik boyligini saqlab qoladi, shu bilan milliy musiqiy merosni yangi shakllarda davom ettiradi[7]. Bu jarayon o'zbek musiqiy madaniyatining rang-barangligini va ijodiy boyligini namoyon qiladi, folklor va zamonaviy musiqaning uzviy bog'liqligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A. O'zbek xalq baxshilari ijodiyati. – Toshkent: Fan, 1998.
2. Zohidov R. O'zbek xalq musiqasi tarixi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2005.
3. To'xtayev B. Dostonchilik va xalq musiqasi uyg'unligi. – Toshkent: O'zbekiston, 2010.
4. Abdullayev M. Baxshichilik san'atining semantik va emotsional xususiyatlari. – Samarqand davlat universiteti ilmiy to'plami, 2012.

5. Alimov N. Baxshichilik an'analarining improvizatsion tabiati. – "Musiqqa va madaniyat" jurnali, 2018, №3.
6. Xudoyberdiyev T. O'zbek baxshilari maktablari va ularning musiqiy lahjalari. – Buxoro davlat universiteti nashri, 2014.
7. Rajabova G. Baxshichilik va zamonaviy musiqiy janrlar o'rtasidagi bog'liqlik. – "Pedagogik innovatsiyalar" jurnali, 2021, №4.

